

# Bem apó nyomában Pestbudán

**Petőfit és őt** nem tudta közel egy teljes évszázad alatt sem meghamisítani az ellenséges világ, amely a Bach-korszakban, a kiegyezés után, a millenáris esztendőkhöz hazug nagyvilágiasságában, a két világháború között göresösen igyekezett a nép eszméletéből kilörölni az igazi hősök emlékezetét és beültetni a nemzet méltatlan „nagyjainak” vonásait. Alakját már életében a legenda fénytörése óvta s egy évszázad dédelgetté őt családiasan „Apó”-nak, talán azért az apai érzésért, amellyel Petőfi iránt viseltette. Egérszürke szakállú arcát, zömök és bicogó alakját, tollas tábornoki fővegét rajzok és nyomatok százezrei őrizték falusi házakban, mint az ereklyét s a nép képzeletében száz éve úgy él, ahogy szürke köpenybe burkolózva busong a költő halála fölött. Szabadságharcunknak voltak idegen származású hősei, de egy sem forrott úgy a nép szívébe, mint Bem, a szívós és halgatag kis lengyel, aki száz éve, 1850 december tizedikén hunyta le szemeit Aleppóban. Két évet sem töltött Magyarországon s abból is mindössze néhány hetet Pesten, ahová 1848 október utolsó napján érkezett hajóval Pozsonyból, Kossuthral. A hajó a pesti parton kötött ki, azzal a téréll szemközt, amely ma már a nevét viseli s ahol szobra áll. Fogadtatása egyszerű volt, méltó ehhez a puritán katonához, aki maga volt a megtestesült forradalom. A nép még nem tudta, ki az az alacsony, haragos pillantású férfi, aki a gondterhelt Kossuth oldalán partralepelt és az István főhercegről elnevezett fogadóba vett szállást. Kevesen ismerlék őt, de az ázott emberek közt már ott ólálkodott őrült honfitársa, ki néhány nap múlva merényletet követett el ellene.

**A merénylet** szögezte őt kis időre Pesthez, helyesebben a betegágyhoz abban az Akadémia-utcai épületben, amelyen emléktábla jelzi, hogy ott lakott első és utolsó pesti tartózkodása alatt Bem. A szerény emléktáblát a mult hatalma állította emlékének a maga jellemző felszínességével, a Klebelsberg-féle kultuszformányszat nagyobb dícsőségére az — Angol királynőszálló falán. *Annyi fáradságot sem vettek maguknak, hogy tartózkodási helyét pontosan megállapították volna.* Később, hónapokkal később valaki félredezte a botránys „műhibát”, mire éjjel és titokban átfalazták az emléktáblát mai helyére. Az épület később a GYOSZ székháza lett és gácsérfarokra nyírt üstökű, kolmizott GYOSZ-ifjak garázdálkodtak abban a szobában is, ahol az ágyat nyomta s Erdélybe készült, mert várták a hadak. Életének, e csodálatos forgószélnek talán ez volt a legnagyobb szakasza, leszámítva a számkivetés esztendejét, amelyet a törökországi Aleppóban töltött. Életének csak nyomai vannak, emlékei alig, mert olyan egyszerű volt és olyan szegény, mint az igazi katonák általában. Fizetését sohasem vette fel, holmiját elajándékozta s személyes poggyászát az ellenség zsákmányolta el. Iratait halálos ágyán elégettette s így kezevonása sem maradt volna, ha nem őrizték volna meg Kossuthral folytatott levelezését s néhány tollvonását. Így azt a papírlapot is, amelyen aláírását gyakorolta, miután ellőték az ujját. A torz névalírássok hitelességét Petőfi igazolta a papírszelet alján szép, formás betűvel. Tártyák, amelyek megérintett, személyes ereklyék alig maradtak utána, mert ahogy felbukkant országok és népek életében, amelyek akkor gyürkőztek neki a zsarnokságnak, ruhái elfoszlottak, fegyverei elvesztek s a rajogó képzelet esendő testisége helyett emléké őrizte oly bensőségesen és hűségesen, ahogy apák emlékéit őrzik árva gyermekek.

## A Hadtörténeli Múzeumban

készül a kiállítás. A negyvennyolcas terem hátfalán, néhány négyzetméteren elfér minden, ami utána maradt. Egy nyeregtakaró nehéz, zöld szövethől, vörösarany magyar címerekkel és a duplaszéles tábornoki aranyával. Azon a ponton, ahol a nyereg feküdt, kikopott a foszlós selyemszövet, pedig ritkán borított a szürke kancája hátára ezt a díszes takarót. Először 1848-ban, karácsony első napján, amikor az erdélyi villámhadjárat után bevonult a felszabadított Kolozsvárra. Feketére edzett hüvelyben itt van az a nemes acélpenge, amelyet ugyanezen a napon Kolozsvár adományozott Bem honvédaltábornagynak. Ennek a kardnak különös története van. Az ostromig békésen pihent a múzeumban, érintetlenül a palina alatt. Innen emelte el valaki, aztán elkezdte tisztogatni, csiszolni a pengét, a rézkosarat, míg elő nem bukkant a pengébe vésett felírat s ki-

tűnt, hogy ezt a kardot Bem derekára kötötték Kolozsvárt. A „szerencsés megtaláló” restelkedve, valósággal visszalopta az ereklyét, amelyen még ma sem halványodtak el a tisztogatás nyomai. És itt van feketebársony ravatalon az az élire görbülő, keskeny, szívós handzsár, amelyet Petőfinek ajándékozott. A teremben kétoldalt üvegszekrényekben negyvennyolcas egyenruhák feszülnek. Kávébarna honvédatillák, zöld és kék huszárdolmányok, kürasszirtisztek uniformisai s két búzavirágkék tábornoki kabát: Guyon Richárdé és Kiss Ernőé. Ugy hatnak ezek a mozdulatlan ruhák, amelyek derekáról a kardok csüngenek alá s fölöttük a bokrétás süvegek meredeznek, mintha a szabadságharc hősei frontot állnának a főparancsnoknak s a szellemarcok fesszes fölvetéssel merednének a falra, ahol most csoportosították az egykorú képeket, nyomatokat, kitüntetésekének képét, kinevezési és előléptetési okmányainak hű másolatát s azt a gyöngéd rajzot, amelyen *Petőfi* örökölte meg arcvonásait. A szemközt falon pedig meghajtják fejüket a negyvennyolcas lobogók, a sarokban szinte roppan a számtalór a szabadságharc dobosának pergőszavú hangszerén. A sarokban, ódon fróasztalból kiképzett múzeumi tárlón aradi hőrtönelmékek búslakodnak. Fából faragott láncok, emléktárgyak s egy durva szerszám: bitőcsiga valamelyik aradi akasztófából.

**Ez minden,** ami Bem után maradt?

Ezek az iratok, rajzok, fényképek aleppói sírjának felnyitására, amelyen gyermeknyi csontváza féloldalra görbül, mintha sírjában is kínoztá volna a szaggatás, amely lőtt esipejébe állt, valahányszor fordult az idő. És hányszor fordult ebben a legendás életben, amely fél Európán végigkergette a zsarnokságot. Sajgott, ahányszor csak a Dunán végigzúgott a jeges ádventi szél, míg sebesülten hevert az István főherceg fogadósobájában s a tábori orvosokat gúnyolta szürke szemének kénységű villámaival, amíg a parasztkocsi vasalt zörgését leste, amelyet a kapu alá rendelt s amelyen egy novemberi reggelen ki is zörgött a városból. Senki sem tudta, a főrpsnt kocsiha sem, hogy a szürke köpenybe takaródzó férfi, aki a rugótlan szekér rázására néha elsápadt, az erdélyi hadak főparancsnoka. Ugy ment el Pestről, ahogy jött, az egykori újságok akkor adtak hírt róla, mikor már Erdélyben volt s parancsait diktálta egy fiatal tisztnek, Petőfinek. Az ostrom alatt omlott össze és égett porrá az a belvárosi kis vendéglő, ahol lábbadozása alatt néhányszor megfordult, mert az „István-szálló” nyüzsgését gyűlölte. Leveleiben csak így emlegette: István-szálló s egyszer mérgesen meg is jegyezte:

— Meddig lesz még főherceg a céjére ennek a fogadónak?

**Mindez szükségesnek** és kevésnek

hat, de ebben a néhány tárgyban is mélyen bele van ivódva egyénisége, sorsa és élete, amelynek iramát alig tudta rögzíteni a történelem. Negyvennyolcas őszén, Bécsből jövet felbukkant Pozsonyban, onnan Pestre hajózott s néhányheti kényszerpihenő után száguldott tovább. E villámlo sebeségből fakadtak a legendák, a népek és a szabadságnak ebben a fehér izzásában olvadtak meg a szívek, amelyek egy évszázad óta átmelegszenek nevének pusztá emléktésére is. Itt járt Bem apó, Osztrólenka hőse, aki megbűvölten ment a szabadság lobogói után. Életének határvonalai szinte elmosódnak, mert vannak emberek, akik nem évszámokban élnek, hanem a cselekvésben. Egy szoba, egy kard, egy nyeregtakaró, egy tollvonás, egy kikopott dunaparti lécsőfok, ahol a lábát magyar földre tette, valahol egy elsüllyedt mérföldkő, amelyre fázósan leült és könnyei szürke szakállára peregtek, mert fogadott fiát, az üstökös-költőt, elnyelte a esatatót, egy profilból rajzolt arcát, rajta a derű halvány pereme, egy harci dob, amelynek pengését még hallotta, gyönyörű győzelmek s egy szürke téli nap, amikor meghalt. Nem is halt meg, csak elült ez a háborgó, hős lélek, mint a vihar, elszórt a hallgatag magyar tájon, akár egy biztató árnyék, amelynek érintésére a nép felkapta a fejét s hallgatóni kezdett a síkság felé, hátha megdördülnek még az útegei, hátha felhangzik lovának dobbantása. Itt járt és elment a költővel s azóta vigyázták valahonnan a magyar nép sorsát. Mert ők ketten tudták, hogy *elfőn az ő harcuk aratása.*